

Reisen til Tyskland

2 DEL

Museum für Ur- und Frühgeschichte Thüringens i Weimar

Et overveldende vitnesbyrd om jordens fruktbarhet. Halvasiatiske ørner og hunnisk skaller glimter mellom de mangefargede smykkestenene til de stammene som i forn old dvelte på den svarte jord. Den berømte lystegrav fra Leubingen er rekonstruert. Ryttersteinen fra Hornhausen på plass. Men våpnene er i København Nationalmuseum: den svarte skog av spyd fra mose og myr, der stammene måtte forbi på sine vandringer. Stedsnavn på *Leviteuben* fins bare her i Thüringen og i Danmark og Sverige. Vide var veiene i Attilas dager og det mest sympatiske minnet om stormkongen ble skrevet ned på de fjerne Island og Grønland. Das Land Thüringen ble minnesangernes land, ved landgrevens hoff på Wartburg: Walther von der Vogelweide og Wolfram von Eschenbach (hans Parsifal henspiller bl.a. på lokale forhold).

Landbrukskollektivet Weissensee

Om nettene i skurdonna kan du se det blinker i røde lamper ute på jordene: Høstemaskinene har full kornbølge, roper etter ny -fortalte vår nye venn Karl.

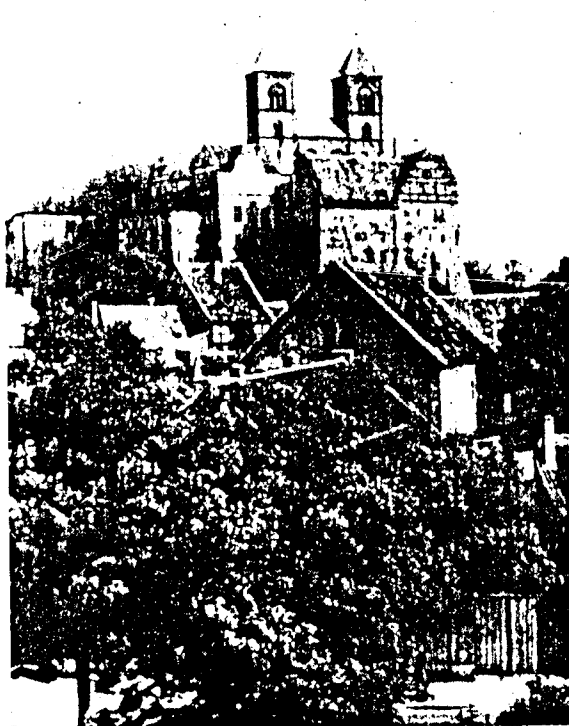
Vi hadde kjørt feil. Ingen belysning. Spurne oss for ved broen i sommermatten. Hvor velsignet skulle det er, tenkte jeg, kun elvens stille brus. Vi prøver benveien over jordene. Feil igjen. Lommelykten er utladet. Her står vi ute på jorden i indre Thüringen. Kleine Norweger, was nun? En bil sterner opp. Jeg farer ut. Soll ich Ihnen vorfahren? spør sjåføren. Vi kommer fram.

Tidlig om morgenen kunne vi høre rautingen fra de 5000 kyr evig på båsen i Genossenschaft Weissensee. Man kan ikke rekke til fots over dets marker, nei, nei, det kan man ikke. Vi la merke til at maskinparken i landbruket er langt mer moderne enn den private bilbestand. Kollektivet er rikt. Hvete og sukker. Pensjonister kan, mot en symbolsk sum, delta i fellesmiddagen. Det ble ellers i DDR antydning en smule motsetning mellom by og land, mellom den urbane befolkning og kollektivene.

Landsbyen Weissensee er stille og liten. Men denne ene dorf har likevel en historie som i ærværdighet overgår alt i vårt land. Herrene til borgene er skiftet. Adelen og storbøndene gikk med maks 30 kg håndbaggasje i 1948. Til høsten 1988 ventet villsvina og russerne. Thürings veiskilt: villsvin på veien! Svina sniker seg fram fra skogbrynet. Russerne kommer i lange militærkolonner. Begge er etter potetene.

Die Wartburg

Helikopterne flyr ikke lenger. Skogen rykker nærmere. Vi oyner grensene for das Land Thüringen. Men veien fortsetter, ut bak jernspet,

Quedlinburg, en helt intakt middelalderby i DDR. Borgene og kirken øverst til venstre.

pet, ut i verden den vide. Bak skogene tar den eldgamle vei kursen til et merkelig sted. Da det grydde av dag den 23. mars 1944, så stødets borgere noe virkelig originalt: det gamle senter i deres stad, verdens best bevarte middelalderskjerne, var helt utplanert, eksisterte ikke lenger. Kun domkirkens spir hevet seg stolt over røyken. Denne by ble kalt «den hemmelige hovedstad» i «Das heilige Römische Reich Deutscher Nation». Idag er den ikke fullt så hemmelig hovedstad i Vest-Europa, ved tysk livsmot og samhold gjenoppstått av asken: Frankfurt, Frankfurt am Main.

Passet åpner skogen i synsranden. En knyttet neve hever seg brått mot himmelen: Die Wartburg. Landgrevens siste hilsen, den siste påminnelse fra Orlamundezatten og deres hvite dame som drepte sine barn for å gifte seg til mer jord. Nåja, forsåelig at man blir ytterliggående for å bli drott over disse marker. Skyteskårene på landgrevens sete skotter utover skogene.

Intet fotografi er istand til å yte denne borg rettferdighet. Det måtte da være en film fra mange vinkler og avstander. En fattig sammenligning: men leseren kan f. eks. tenke seg middelalderkjernen på Akershus plassert oppe på Vardåsen i Asker, sett fra Oslo havn. Så storladne er linjene i dette landskap.

Hva så? En borg? Javel, men også Statskirkens fødested. Fyrsten bragte her Luther i sikkerhet og her oversatte Luther Bibelen. Bøndene i Thüringen mente reformasjonen skulle bli «new deal». Fyrstene befalte. Slå dem ned som gale hund, skrev Luther til adelen. Luther kastet blekkhuset etter

Djevelen. Flekken vises fortsatt på Wartburg. På det siste stykket fram til borgen, overgir vi vår sjel til den hellige Elisabeth, prinsessen fra Ungarn som ble landgrevinne og festningens gode fe.

Vi setter på Tannhäusers hymne til Venus, idet vi kjører gjennom grevinnens bolig i den nydelig runde skogkollie overfor borgen. Det hadde seg nemlig slik, i hine dager, at sangerne stod fram i Wartburgs sal. Tekkelige kvad sa de fram i tukt og ære til omsorgens pris. Da tar krampa den bolde trubadur Tannhäuser. Han griper harpen, skritter fram og foredrar nevnte hymne så murruspen løser: Dir töne Lob, dein Wunder sei gepriesen! Den hellige Elisabeth synker rødmende gjennom gulvet, landgrevens flyr i takt: «Ha! Der verrückte! Er war ja im Venusberg!»

Ved foten av denne sangernes borg står et hus. Der ble skaperen av den nyere tyske musikk født et halvt årtsen senere: Bach. Vertshuset «Zum goldenen Löwe» ligger like ved. I det ble sosialdemokratiet født: Det tyske arbeiderparti ble stiftet der i 1869.

Den som ikke har vært i Thüringen, kjenner ikke Tyskland. Den som ikke har vært i Tyskland, kjenner ikke Europa.

Gudsteneste i DDR. Liebe, die du mich erkoren Eh' als ich geschaffen war

Kjærlighet, du som hadde valgt meg før jeg var skapt.

Salmen stiger i den gamle stenhvelvning. Gemrode ved foten av Harz er Tysklands eldste kirke, med

minnesmerket som markerer markgreve Geros død i 965. Vi rakk den evangelisk-lutherske gudstjeneste kl 10. Den katolske hadde vært kl 9.

Kirken er full av folk i alle aldre. Frammøtet må, med norske øyne, sies å være bra. Vi får utedert pute til å legge på trebenkene, og salmebok. Når prekenen begynner, går de yngste til en egen barnegudstjeneste

En eldre hvithåret dame åpner og avslutter gudstjenesten, og står da i korgangen. Hun beklager at menigheten fortsatt ikke har fått noen egen prest. En annen pastor skulle ha kommet i dag, men ble forhindret.

En middelaldrende mann med imponerende, tykt, svart, bølgende fullskjegg holder derfor prekenen. Med baret og magisterkappe ville han vært et skidderi av den kjempende protestant på Luthers tid.

Legbrøderen ser knapt opp fra manuset på den lille talerpulten som står nede på kirkegulvet, foran og noe til høyre for benkeradene. Selve prekestolen forblir altså tom.

Dagens tekst: den rike mann, kanelen og nålayet. Prekenen har, vanlig lutheransk lengde. Hovedpoenget er at den rike mann ikke kan være lykkelig, det er iverfallet usigelig vanskelig. Jeg mener å huske dette spesielt godt, da vesten ble innbefattet blant de rike på en måte som kunne vært mer broderlig. En DDR-puritansk preken.

På benken foran sitter bl.a. en barnhørtighets-søster: hvit kyse over den grånende hårknote satt opp med spenner, hvit krage, lysegrå uniform, nakken hele tiden bøyd i fordyppelse.

Til slutt er det kollekt. Bortsett

fra den puritanske nidkjærhet i utlegningen av teksten, virker det hele hjemmevant. De samme håndbevegelser for å rekke nyankomne salmebok. Men kirkerommet er århundrer eldre enn de eldste norske stavkirker. Runde, tunge buer.

Støttevekslingen mellom søyler og pillarer trekker blikket opp mot korret. Og sangen - her i protestantismens kjernebygder. Hvor godt han synger, tenker jeg om min side-mann. Rent og klart med ekstra melodisk trykk på omkvedets første strofe: «Liebe, dir ergeb' ich mich, dein zu bleiben ewiglich».

Kyffhäuser

Kyffhäuser heter berget nordligst i Thüringen. Et kolossalt steinmonument med utsyn over «Die goldene Aue». Hvetekåre så langt blikket når. Jorden er så god at det finnes knapt et tre. Harz i nord. Vi ser Blokkberg. I sørst høydetragedt Finne.

Kyffhäuser-monumentet.

Stiftelsen norsk okkupasjonshistorie, 2014. Den eksellente statuene Fredrik og Wilhelm I, og erindringer ved billettluken infanteriløyntnanten fra 1914-18: «Seinen Leuten vorsterben».

I salen finnes Wilhelm og alle fyrstene på veggen. Sachsen, Schwarzenburg, Sonderburg, Todmude, Mattenhausen. I kapellet keiserens hjerte. Henrik III? Da, «med fortellingen gikk jeg inn i døden»: I siderommet er 7 millioner underskrifter innsamlet i forbindelse med Adenauers besøk i Moskva i 1953: Gi våre krigsfanger fri!

Klokkene er mange i Goslar by. Turistene kan etter en bedre middag lytte til dem. Den minste klokken hører nesten ingen. Den står foran keiserpalasset. Tre korte slag hver kveld. Den roper på dem som aldri kom tilbake. Den er Tysklands stemme.

Den tusenårige rose

Tysklands historie er et uendelig Holocaust: I 30 år raste krigen gjennom landet (1618-48). Folketallet sank med 6 millioner (30%). I enkelte områder 70% av befolkningen.

Klokkene ringte i Hildesheim også. Travelt aktivitet på torget. Moderne firmaer spesialiserte seg tydeligvis i bindingsverk fra Svartedauens tid. Det gamle Hildesheim ble bombenes rov. Handelsstrøket er nybygget. Likevel kunninger plakaten på torget: «Bürger bauen wieder auf!» En hektisk aktivitet. Et gavlvindu åpnes. Spillefiguren titter frem og fyller torget med sine toner.

- Og det var nok bra, forkynner guiden for flokken av elskelige eldre damer i den lukkede urtegård. Det var nok bra at kirkevergen falt ned over rosen, for på den måten ble dens røtter skjernet mot heten. Stor var spenningen i Hildesheim våren 45, og stor var glæden da rosenbusken skjøt nye skudd. For det er sagt: Så lenge rosen blomstrer skal Hildesheim ikke forgå.

I tusen år skal denne hushøye klatrerose oppover veggen på Hildesheim domkirke ha slått ut sitt hvite flor. Tusen år har de tunge bronseordrer stått i inngangen. De er støpt i hvert sitt stykke.

Det er vedtatt lære: Mennekroppen i kunsten lå i dyale siden antikken for så å bli gjenoppdaget under renessansen i Nord-Italia. Av Hildesheims bronseordrer ser vi at dette syn er ensidig: Den plastiske ansiknelighet av syndefall og korsfestelse er her mer enn levende nok.

I Vest
Klokkene er mange i Goslar by

Byen ved foten av Harz slapp uskadd gjennom krigen. Dette oppsede, velstandskinnende nyl-der! Hvilken kontrast til øst. Der luter middelalderkvartalene søkel- stille og grå. Her skinner det i gull og lutherske bordvers på gavlene. Øst har måttet prioritere Berlin. I vest smeller bilene gjennom de gamle byporter. «Tilværelsens uutholdelige letthet». Og danskene: Jernteppet holdt i hvert fall dem unna. Ener det kulturelle krafttak i DDR sitter vi en hel dag på Goslar torg og glør apatisk på den gyldne fugl på brønnen.

En ørn. Som turens kulturel- svarlige er jeg tungt klar over at ei heller her, som på alle steder der det skråner i fruktbar løss ned fra skogen, det ville land, med hekse- nes møtested på toppen - Dra til Bloksberg! - ei heller her unngår vi seklenes feudale tyngde og maj- estetiske monumenter «Der Kaiser- talz!» Hevet over byens sølvkande- labre fra det runde, idylliske Ram- melsberg, graven som ble nedlagt i forrige måned etter tusen års drift, hevet over byen ligger hovedboligen til de foridms tysk-romerske keise- re, før de slumret inn under Sicilia's sol. Og det er stort. Stort.

Vi krabber oppover trappene, hil-

av Pauline Halls nei til tysk musikk. Som «Frankfurter Allgemeine» fastslår: Et syn som kollektivt stempler f. eks. den tyske Balkanar- mé (Waldheim) som krigsforbry- tersk, er ikke lenger akseptabelt.

Vi er på «moen», på Lüneburger Heide. Området der så mange av de norske frivillige på tysk side fikk sin utdanning. Tyskerne hadde på slutten av krigen stablet på bena en vertabel Europa-hær, Regine De- Torges tar historien om «Piken med den blå sykkelens», den mest solgte bok i Paris noensinne, munne ut i de franske frivilliges forsvaret av Ber- lin, et europeisk «Tatt av vinden» i tysk uniform.

Døden i Lübeck

To store klokker gir taus gjenlyd i Marienkirches rom. De har ligget smadret og nedbo- ret i gulvet siden bombeangrepet 28. mars 1942. Man arbeider fremdeles på kirken. Kranser på veggene omgir kjempeklokkene. «Die Heimatvertriebenen». 16 mil- lioner.

Lübeck i badesesongen: Et trafik- kens nerveslitende inferno gjennom middelalderse gater. Bare å ta seg fram til Mariakirken til Holsteimor er et nerveslit. Det voldsomme presset fra bilene, de korte, grønne føygersluserne over gatene. De borgerlige mistet nylig flertallet i Schleswig-Holstein etter å ha hatt det så lenge folk kunne huske. Sommertrafikken i Lübeck kan umulig ha styrket det sitende regi- me.

Da mister jeg pipa, sindighetens beste vern og feste. Styrtet ut av Eisbein-bodegjen igjen, der reise- følget blir sittende å lytte til trafik- mylderets sirener. Døden i Lübeck? De gamle saltkanne flimrer for nett- hinnene. Hansstadt Lübeck. Bom- ben tok Bergenskapellet også. In- gen av Lübecks makthavere skal noengang ha satt sin fot på tyske- bryggen.

Mørkt og tungt som de nordtyske katedraler. Ringer i vannet fra stei- nen som stadig synker. Tyskland. Splittelse og samling. Døden i Ve- nedig (Thomas Mann var fra Lü- beck), døden i Lübeck. Etter så mye død, Prinz Albrecht-Gelände i Berlin: Ved Murens fot så vi ned i trinstolen til etterkrigstidens politi- ske karrierer. Ja, han er jo helt tett i pappen, men satt en formiddag i sikkerhetspolitets kjeller. Blir Dukakis president, tar de vel entré.

Auf der Heide

- De får ta Dem en tur nedover selv, så skal De også få denne sou- veniren, skal bergemesteren i Fal- lingbostel ha svart nestoren i laug- et av norske Tysklandskorrespon- denter, Jon Hjalmar Smith i Dagbladet. Fallingbostel ligger nemlig på Lüne- burger Heide, der soldatene fortsatt tumler seg, fem mil langt og fem mil bredt, ispedd noen sivile flek- ker. NATOs hovedbase.

Borgemesteren er lokalhistorisk interessert og arbeider med et verk om områdets historie. Med britene som vertskap ble det sendt ut invita- sjon til gamle soldater som hadde vært med på «moen». Russerne var representert med sine krigsfanger. Alle svarte, unntatt Norge. «Deltagerne fikk en plakat med Fallingbostels byvåben.» Da det kom et kort innslag om denne festi- val på norsk TV, våknet Smith til sin rolle som Tysklandskjerner og cicerone, bakgrunnsakkompagnert

antrekk og en oppløst som står i stil med dette steds høye nivå» og «Røking forbudt mellom 12 og 14». Men nå er den 15.00. Fyrstikker!! «Aber, Zündhölzer haben wir nicht.» «Nei, dere må vel hogge treet først!» Ild, ild, til gravens gutter. Jeg glotter inn i resepsjonen. En SVOPO med radiosender ved hoflen ser på meg. Aha, mistenkt! Fascistene kan jo ha skjult seg i si-ousberget. Das Finkenest and the Quedlinburg Connection. Til- bake til spisesalen der valdrisen underholder deltagende Quedlin- burgere med en lovprising av fol- kerepublikkens sunnhet: Es ist so gut! Er darf nicht rauchen! Aber noch ist Polen nicht verloren. Jeg lener meg ut av vinduet til byens torg, vifter med pipa og prajer på den måten en forbi-passerende nede på torget. Haben Sie Feuer? Skur forgiveves på hans lighter, leverer den tilbake. Au da! Mannen nede

Døden i Lübeck

To store klokker gir taus gjenlyd i Marienkirches rom.

De har ligget smadret og nedbo- ret i gulvet siden bombeangrepet 28. mars 1942. Man arbeider fremdeles på kirken. Kranser på veggene omgir kjempeklokkene. «Die Heimatvertriebenen». 16 mil- lioner.

Lübeck i badesesongen: Et trafik- kens nerveslitende inferno gjennom middelalderse gater. Bare å ta seg fram til Mariakirken til Holsteimor er et nerveslit. Det voldsomme presset fra bilene, de korte, grønne føygersluserne over gatene. De borgerlige mistet nylig flertallet i Schleswig-Holstein etter å ha hatt det så lenge folk kunne huske. Sommertrafikken i Lübeck kan umulig ha styrket det sitende regi- me.

Da mister jeg pipa, sindighetens beste vern og feste. Styrtet ut av Eisbein-bodegjen igjen, der reise- følget blir sittende å lytte til trafik- mylderets sirener. Døden i Lübeck? De gamle saltkanne flimrer for nett- hinnene. Hansstadt Lübeck. Bom- ben tok Bergenskapellet også. In- gen av Lübecks makthavere skal noengang ha satt sin fot på tyske- bryggen.

Mørkt og tungt som de nordtyske katedraler. Ringer i vannet fra stei- nen som stadig synker. Tyskland. Splittelse og samling. Døden i Ve- nedig (Thomas Mann var fra Lü- beck), døden i Lübeck. Etter så mye død, Prinz Albrecht-Gelände i Berlin: Ved Murens fot så vi ned i trinstolen til etterkrigstidens politi- ske karrierer. Ja, han er jo helt tett i pappen, men satt en formiddag i sikkerhetspolitets kjeller. Blir Dukakis president, tar de vel entré.

Lik to mørke, tomme øyne under tunge romerske buer surret keiser Heinrichs losje i Quedlinburg kate- dral og slottskirke mot oss. Himmel- ler tok seg midnattstripp ned i kryp- ten hvert år. Heinrich & Heinrich. Alene. Vi er gutter, vi! Her skal det bli mer død! Dong! Klokkene slår 12. Avdøde, adelige nonner i stein stirrer blindt fram. Quedlin- burg nonnekloster. Og her, jenter, er karaffen med jord fra det helli- ge land som søster Ursulas stamler tok med. Die Weihe. Først DDR- regimet gjeninnførte krusifiks i kir- ken, sier guiden. Honnecker håver inn gratispoeng. Så ta da over steri- le nonners graver denne sabel, og husk, unge menn at tar vi landet, er det damer nok!

Fyrstikkene forsvant ved slottets fot, på Finkenherde. O, fuglefan- ger, stammen velger deg til fører. Inn på byens bedre hotell, med opp- slagene «Gjestene ventes å ha et

Quedlinburg.

pa torget tar seg lynnart til barten: Jeg har utforvarende innstilt instru- mentet på tynn flammestrale for mørkcamp. Så ja, nå er ilden normal igjen. Vielen Dank! Bitte! Jeg damp- per løs og skuer triumferende rundt i lokalat. Fyrstikkene hadde de i resepsjonen.

«Der Tod ist ein Meister aus Deutschland, seine Auge ist blau, er schlagt dich mit bleiernem Kug- gel, er trifft dich genau».

Bilene tutter. Trafikklysene blinker mot kveld. Døden i Lübeck. Her er slikt et døpende liv. «Seinen Leuten vorsterben!» Og jeg stepper inn i marsjdistansen: Eine Pfeife! Schnell! Manna, dagen er reddet!

Og «die drei Norweger» seiler ved midnatt ut fra Puttgarden med lokalradioens midnattslåt på full styrke: «Schleswig-Holstein Meer- runtschlingen!»

Reisen til Tyskland er slutt.

Eystein Eggen

Quedlinburg.